

I. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БАСКЕТБОЛІСТІВ НА ЕТАПІ ПОЧАТКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Валентина Воронова, Тарас Артеменко

Національний університет фізичного виховання і спорту України;
Класичний приватний університет

Аннотация

Работа посвящена проблеме определения перспективности спортсменов в баскетболе по окончании этапа начальной подготовки с учетом значимых для отбора психологических характеристик.

Annotation

Work is devoted the problem of determination of perspective of sportsmen in basket-ball on completion of the stage of initial preparation taking into account meaningful for the selection of their psychological descriptions.

Постановка проблеми. У зв'язку із зростаючою спортивною конкуренцією в баскетболі, фахівцями звертається увага на роль відбору на початковому етапі спортивної підготовки, що є значущим для досягнення спортивного успіху [3, 4, 7]. Це з особливою гостротою підкреслює необхідність проведення наукового дослідження для обґрунтування питань комплексності відносно цілеспрямованого виявлення психологічних особистісних якостей, важливих для професійного становлення баскетболістів [6, 7].

Аналіз останніх досліджень. Виявлення спортсменів, здатних до прояву таких властивостей і якостей, які необхідні для досягнення найвищих спортивних результатів є актуальним впродовж багатьох років [2, 3, 4, 5]. Вивчаючи відбір на різних етапах багатолітньої підготовки, Т.А. Зельдович (1962); А. Ніколич, В. Параносич (1984); А.В. Родіонов, В.І. Воронова (1989); А.І. Вальтін (1998); Л.Ю. Поплавський (2004); А.В. Родіонов (2008); М.С. Бриль (1986, 2008); Е.Р. Яхонтов (2009) відзначають таке: проведення якісного відбору на етапі початкової підготовки обумовлює становлення спортивної майстерності баскетболістів на подальших етапах багатолітньої підготовки і відповідно сприяє досягненню вищих спортивних результатів. Внаслідок проведених досліджень визначені важливі критерії відбору в баскетбол на етапі

початкової підготовки: морфологічні (В.М. Волков, 1979; Э.Г. Мартыросов, 1989); спеціальні фізичні якості (швидкість, спритність та інші) (Л.Ю. Поплавський, 2004); медико-біологічні (В.Б. Шварц, С.В. Хрущов, 1984); психофізіологічні (тип темпераменту) (Л.В. Волков, 1998).

Останнім часом у зв'язку із збільшенням спортивної конкуренції актуальними стають проблеми відбору, пов'язані не лише з антропометричними, фізичними, але і з психологічними характеристиками особистості [1, 6, 7]. Дослідженню цієї проблеми приділяли увагу А. Ніколич, В. Параносич (1984) – вивчали когнітивні прояви; А.В. Родіонов, М.С. Бриль (1986) – дослідження особливостей оперативного мислення, точність уваги для відбору; Е.Р. Яхонтов (2009) – вольові якості, характеристики уваги та ін.

Аналіз літературних даних також показав недооцінювання в дослідженнях значущості для відбору на етапі початкової підготовки інших психологічних проявів – рівня інтелектуального розвитку, особистісної тривожності, швидкості переробки інформації в зорово-руховій системі, фізичної агресивності, вольових якостей, які мають місце у спортсменів високого класу. Це пов'язано не стільки з відсутністю таких властивостей і якостей у баскетболістів при відборі на етапі початкової підготовки (10-12 років), скільки з відсутніс-

тю умов для їх прояву. Важливим моментом, у визначенні значення вказаних показників для відбору баскетболістів є комплексний вплив на успішність діяльності психологічних характеристик.

Таким чином, стає очевидним, що питання значущості психологічних характеристик, важливих для відбору в баскетбол на етапі початкової підготовки недостатньо досліджені. У зв'язку з цим, також виникають питання про комплексність психологічних проявів особистості спортсменів.

Вирішення цих питань дозволить розширити уявлення про психологічні критерії відбору в баскетбол на етапі початкової під-

готовки і тим самим підвищити ефективність спортивної підготовки на подальших етапах становлення спортивної майстерності.

Актуальність і безумовна практична значущість виявленої проблеми є передумовами для нашого дослідження **мета якого** – науково обґрунтувати відбір баскетболістів з урахуванням їх особистісних особливостей на етапі початкової підготовки.

Результати дослідження та їх обговорення. Психологічні характеристики, що вивчалися впродовж двох років навчання у 86 баскетболістів на етапі початкової підготовки, отримані в результаті визначення взаємозв'язку з по-

казниками, що відображають рівень їх підготовленості (фізичної, технічної і ігрової інтегральної) дозволяють зробити висновки про періоди найбільшого їх прояву. В результаті отримані дані, що дозволяють спостерігати розподіл значущих кореляційних зв'язків впродовж двох років навчання.

Мислення, що відображає специфіку ігрових дій, найбільші свої значення взаємозв'язків зі всіма видами підготовленості проявляє після закінчення етапу початкової підготовки, а саме через 2 роки навчання. Рівень інтелектуального розвитку протягом всього періоду навчання на першому етапі багаторічної підготовки має однаково ви-

Таблиця 1

Факторна структура особистісних особливостей і показників видів підготовленості баскетболістів 12 років

Фактор	Назва факторів	Внесок дисперсії у вибірку, %	Складові фактора
1	Когнітивно-вольові прояви у грі	30,6	<ul style="list-style-type: none"> – ігрова інтегральна підготовленість – технічна й фізична підготовленість – мислення – інтелектуальний розвиток – ефективність уваги – швидкість переробки інформації в зорово-руховій системі – цілеспрямованість – рішучість – сміливість – фізична агресія
2	Соціальна активність	17,0	<ul style="list-style-type: none"> – фізична агресія – особистісна тривожність – екстрвертованість – спонтанність
3	Вольові прояви	14,2	<ul style="list-style-type: none"> – наполегливість – інтровертованість – ефективність уваги
4	Комунікати-вність	12,6	<ul style="list-style-type: none"> – екстрвертованість – агресивність фізична – швидкість переробки інформації в зорово-руховій системі – самостійність – почуття провини
5	Керування тривожністю	12,3	<ul style="list-style-type: none"> – мислення спеціальне – точність уваги – сензитивність – тривожність – витримка
Внесок у загальну дисперсію, %		87,1	

сокі взаємозв'язки зі всіма видами підготовленості.

Особистісна тривожність через півроку навчання взаємопов'язана лише з показниками технічної підготовленості, а по закінченню двох років навчання – зі всіма видами підготовленості. Характеристики уваги з показниками ігрової інтегральної і технічної підготовленості проявляють взаємозв'язок через рік навчання, і по закінченню двох років навчання – зі всіма параметрами підготовленості.

Вольові якості мають найбільші взаємозв'язки на першому році навчання, через півроку – для фізичної і технічної підготовленості, а для ігрової інтегральної – після закінчення етапу початкової підготовки.

Дослідження прояву взаємозв'язку агресивності і видів підготовленості показало, що найбільш високі взаємозв'язки спостерігалися для технічної підготовленості через пів року навчання, а для ігрової інтегральної – через рік.

Важливою умовою, з якою пов'язана ефективність спортивного відбору баскетболістів на етапі початкової підготовки, є відповідність особистих проявів і показників вигляду підготовленості. Фактичний матеріал, отриманий в результаті аналізу приватних коефіцієнтів кореляції, дає уявлення про окремі зв'язки між особистісними особливостями на етапі первинного відбору і показниками фізичної, технічної та ігрової інтегральної підготовленості.

Виявлені достовірні взаємозв'язки дозволяють говорити про особистісні особливості на етапі початкової підготовки баскетболістів не як про окремі прояви, а як про взаємозв'язаний

комплекс. Обробка фактичного матеріалу методом факторного аналізу дозволила виявити структуру особистісних особливостей і порядок побудови показників в ній. Найвище значення вкладу особистісних особливостей в загальну дисперсію в згаданій структурі дозволяє оцінювати їх як провідні чинники. Детальний аналіз показників, що складають зміст кожного чинника структури особистісних особливостей розкриває внутрішні їх взаємодії.

По закінченню навчання баскетболістів на етапі початкової підготовки визначена факторна структура особистісних особливостей і показників видів підготовленості, вклад яких склав 87,1% (табл. 1).

Очевидно, що такі особистісні характеристики баскетболістів, як мислення вербально-логічне, рівень інтелектуального розвитку, особиста тривожність, цілеспрямованість, рішучість, сміливість, швидкість переробки інформації в зорово-руховій системі, ефективність і точність уваги складають показники, які можна використовувати для визначення перспективних серед спортсменів.

Висновки. Провідним чинником в структурі особистісних особливостей баскетболістів як на початку занять баскетболом, так і після двох років, по закінченню етапу початкової підготовки, є комплекс особливостей, який позначений як «когнітивно-вольові прояви в грі». У міру дорослішання баскетболістів і придбання ними більшого спортивного досвіду, тенденція вкладу цього чинника в загальну дисперсію змінюється у бік збільшення і складає відповідно 22,0 % – в 10 років, 27,2 % – в 11 років і по закінченню етапу

початкової підготовки, у 12 років – 30,6 %.

Отримані результати можна розглядати як критерій визначення придатності спортсменів для навчання на етапі попередньої базової підготовки, у зв'язку з доцільністю їх подальшого спортивного вдосконалення в даному виді спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волков Л.В. Спортивна підготовка молодших школярів / Л.В. Волков. – К.: «Освіта України», 2010. – 388 с.
2. Воронова В.І. Психологія спорту : навч. посібник / В.І. Воронова – К. : Олімпійська література, 2007. – 298 с.
3. Николич А. Отбор в баскетболе / А. Николич, В. Параносич ; пер. с сербскохорват. – М.: Физкультура и спорт, 1984. – 144 с.
4. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практическое применение / В.Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
5. Родионов А.В. Психологические основы подготовки баскетболистов / А.В. Родионов, В.И. Воронова. – К.: Здоров'я, 1989. – 136 с.
6. Яхонтов Е.Р. Психологическая подготовка баскетболистов: учеб. пособие / Е.Р. Яхонтов. – СПб.: СПбГАФК им. П.Ф. Лесгафта, 2000. – 230 с.
7. Košarka za mlada igrače: priručnik za trenera / [autori Jose Maria Buceta... et al.]. – Beograd: Dan graf: Udruženje košarkaških trenere Jugoslavije, 2006. – 362 s.

